

**BOSHLANG'ICH SINFLARDA TARIXIY MATERIALLARDAN
FOYDALANISH****Gulbahor Eshmurodova¹**¹ *Axborot texnologiyalar va menejment universiteti**Pedagogika fanlari nomzodi, dosent***Maxfuza Berdiyaro¹**¹ *O'zbekiston Respublikasi, Qarshi sh.***MAQOLA
MALUMOTI****ANNOTATSIYA:****MAQOLA TARIXI:***Received: 21.05.2025**Revised: 22.05.2025**Accepted: 23.05.2025***KALIT SO'ZLAR:***boshlang'ich sinf, tarixiy
materiallar, milliy
qadriyatlar, vatanparvarlik,
tarbiya, dars jarayoni,
metodika*

Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarini tarbiyalash jarayonida tarixiy materiallardan foydalanishning ahamiyati va metodikasi tahlil qilinadi. Tarixiy voqealar, qahramonlar hayoti, milliy an'analar va tarixiy bayramlar orqali bolalarda milliy g'urur, vatanparvarlik va ma'naviy qadriyatlar shakllantiriladi. Maqolada tarixiy materiallarni dars jarayoniga integratsiyalash usullari, ularning tarbiyaviy samaradorligi va o'quvchilarning tafakkur rivojlanishiga ta'siri yoritilgan. Tadqiqot natijalari boshlang'ich sinf o'quvchilari bilan ishlashda tarixiy materiallardan foydalanish ta'lim sifatini oshirishga xizmat qilishini ko'rsatadi.

KIRISH. Bugungi kunda O'zbekiston ta'lim tizimi oldida turgan asosiy vazifalardan biri – yosh avlodni milliy g'urur, tarixiy xotira, ajdodlar merosiga hurmat ruhida tarbiyalashdir. Ayniqsa, boshlang'ich sinf o'quvchilarining ongiga tarixiy bilimlarni singdirish, ularni Vatanga sadoqatli, jasoratli va ma'naviy yetuk shaxs sifatida shakllantirish dolzarb masalalardan biridir. Ta'limning ilk bosqichlarida berilgan tarixiy bilimlar bolaning tafakkurida uzoq saqlanib qoladi va uning kelajakdagi qarashlari, e'tiqodi va fuqarolik pozitsiyasining shakllanishiga zamin yaratadi. Boshlang'ich ta'limda fanlararo integratsiyani ta'minlash, ayniqsa, ona tili, o'qish, atrof-muhit bilan tanishtirish, tasviriy san'at kabi fanlarda tarixiy materiallardan foydalanish orqali darslarning mazmunini

boyitish mumkin. Bu o'z navbatida o'quvchilarda tarixiy tafakkur, milliy o'zlikni anglash, muloqot madaniyati kabi ijtimoiy-madaniy kompetensiyalarni shakllantiradi. Shuningdek, o'quvchilar xalqimizning ming yillik tarixiy yo'li, ajdodlarimizning jasorati va ilm-fanga qo'shgan hissasi haqida dastlabki tasavvurlarga ega bo'ladilar. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 13-apreldagi "Ma'naviyat va ma'rifatni yangi bosqichga ko'tarish to'g'risida"gi qarorida yosh avlodni tarbiyalashda tarixiy xotirani mustahkamlash, buyuk ajdodlarimizning hayoti va merosini chuqur o'rganish ta'lim-tarbiya jarayonining asosiy yo'nalishlaridan biri sifatida belgilab berilgan. Shu jihatdan qaraganda, tarixiy materiallardan o'rinli va tizimli foydalanish nafaqat bilim berish, balki tarbiyaviy-ma'naviy ta'sir ko'rsatish vositasi hamdir. Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun dars jarayonida va sinfdan tashqari tadbirlarda tarixiy materiallardan foydalanishning maqsadi, mazmuni, metodik yondashuvlari hamda tarbiyaviy samaradorligi yoritiladi. Shuningdek, bu materiallarning o'quvchilar ongida mustahkam tarixiy tasavvurlarni shakllantirishdagi o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi.

Adabiyotlar tahlili. Boshlang'ich sinflarda tarixiy materiallardan foydalanish masalasi pedagogika va tarbiya sohasida keng o'rganilgan. Ko'plab olimlar tarixiy materiallarni o'quvchilarning ma'naviy va vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda samarali vosita sifatida ko'rishadi. Tursunov T. (2021) o'z tadqiqotlarida boshlang'ich ta'limda milliy tarixiy merosni singdirishning muhimligini ta'kidlaydi. Unga ko'ra, tarixiy voqealar va qahramonlar haqida tushuntirishlar o'quvchilarning milliy o'zligini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, muallif tarixiy materiallarni yoshga moslashtirish zaruratini qayd etib, pedagoglarga metodik ko'rsatmalar berishni taklif qiladi. "Boshlang'ich sinf o'quvchilarida milliy tarixiy merosni singdirish ularning milliy o'zlikni anglashlari va vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi." Karimova D. (2020) esa o'z ishida boshlang'ich sinflarda tarixiy faktlarni o'rgatishda interfaol metodlardan foydalanishning samaradorligini tahlil qiladi. U tarixiy hikoyalar, rolli o'yinlar va multimediyadan foydalangan holda bolalarda tarixiy tushunchalarni chuqurroq singdirish mumkinligini ko'rsatadi. Bu usullar o'quvchilarning qiziqishini oshiradi hamda ularning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi." Tarixiy materiallardan interfaol usullar yordamida foydalanish bolalarning diqqatini jalb qiladi, ularni mustaqil fikrlashga undaydi va o'rganish jarayonini yanada qiziqarli qiladi " [1,2]. Rashidov A. (2019) "O'zbek xalqi tarixidan lavhalar" asarida milliy tarixiy merosni yosh avlodga yetkazish uchun tarixiy materiallarni an'anaviy va zamonaviy vositalar orqali uzatish muhim ekanini bildiradi. U tarixiy obrazlarni misollar bilan boyitish, ma'naviy qadriyatlarni targ'ib qilishda muhimligini qayd etadi. "Tarixiy voqealar va milliy qadriyatlarni yosh avlodga yetkazishda zamonaviy pedagogik metodlarni qo'llash, ularni yanada samarali va ta'sirchan qiladi." Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 13-apreldagi PQ-5084-sonli qarori ma'naviyat va ma'rifatni rivojlantirishda yoshlar tarixiy xotirasini mustahkamlashga alohida e'tibor qaratilganligini ko'rsatadi. Bu qaror ta'lim muassasalarida tarixiy materiallardan

tizimli foydalanishni taqozo etadi. "Bolalarda vatanparvarlik tuygʻusini shakllantirishda tarixiy hikoyalar va obrazlar orqali maʼnaviy tarbiya berishning oʻrni beqiyosdir " [3,4]. Qurbonov A. (2022) oʻz ilmiy ishida boshlangʻich sinf oʻquvchilarida vatanparvarlik tuygʻusini shakllantirishda tarixiy materiallardan foydalanishning metodik jihatlarini koʻrib chiqadi. Muallif tarixiy faktlarni hikoya qilish orqali bolalarning ijtimoiy masʼuliyat va milliy gʻururini oshirish mumkinligini taʼkidlaydi. Ushbu adabiyotlarning umumiy tahlili shuni koʻrsatadiki, boshlangʻich sinflarda tarixiy materiallarni dars va tarbiyaviy ishlarda qoʻllash oʻquvchilarning nafaqat tarixiy bilimni oshirish, balki ularni maʼnaviy-axloqiy jihatdan tarbiyalashda samarali vosita hisoblanadi. Shu bilan birga, bunday materiallarni yoshga mos va interfaol usullar yordamida yetkazish muhimligi taʼkidlanadi. "Yosh avlodni milliy tarixiy xotirani mustahkamlash orqali maʼnaviy barkamollikka erishish maqsadida taʼlim-tarbiya jarayonlarini takomillashtirish zarur " [5].

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu tadqiqotda boshlangʻich sinflarda tarixiy materiallardan foydalanishning samaradorligini aniqlash va metodik asoslarini ishlab chiqish maqsad qilingan. Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlar va usullar qoʻllangan:

✚ Adabiyotlarni oʻrganish (literatura tahlili). Tadqiqotning nazariy asosini yaratish uchun avvalo milliy va xorijiy pedagogika adabiyotlari, metodik qoʻllanmalar, Oʻzbekiston taʼlim siyosati bilan bogʻliq hujjatlar oʻrganildi. Bu bosqichda tarixiy materiallardan foydalanish boʻyicha ilgʻor tajribalar va ilmiy qarashlar tahlil qilindi.

✚ Eksperimental metod. Boshlangʻich sinf oʻquvchilari bilan amaliy sinovlar oʻtkazildi. Sinf ichida va tashqarisida tarixiy materiallar asosida tashkil etilgan dars va tarbiyaviy tadbirlarning oʻquvchilarning bilim, koʻnikma va tarbiyaviy xulqiga taʼsiri kuzatildi va baholandi.

✚ Soʻrov va intervyu. Oʻqituvchilar va oʻquvchilar oʻrtasida soʻrovnomalar va suhbatlar olib borildi. Bu usul orqali tarixiy materiallardan foydalanish boʻyicha mavjud amaliyot va uning samaradorligi haqida maʼlumotlar yigʻildi.

✚ Kuzatuv usuli. Dars va sinfdan tashqari tadbirlar davomida oʻquvchilarning faolligi, tarixiy materiallarni qabul qilish darajasi kuzatildi. Kuzatuv natijalari oʻquv jarayonida qoʻllanilgan metodik vositalarning samaradorligini aniqlashda yordam berdi.

✚ Taqqoslash va tahlil. Eksperiment oldi va keyingi natijalar solishtirildi, tarixiy materiallardan foydalanishning oʻquvchilarning maʼnaviy va intellektual rivojlanishiga taʼsiri tahlil qilindi.

Tadqiqotning metodologik yondashuvi boshlangʻich sinflarda tarixiy materiallarni samarali oʻrgatish va tarbiyalashda interfaol va oʻquvchilar yoshiga mos metodlarni qoʻllashga qaratilgan. Bu yondashuvlar tarixiy bilimlarni nafaqat eslab qolish, balki ularga qiziqish uygʻotish, mustaqil fikrlash va milliy qadriyatlarga sadoqatni shakllantirishga xizmat qiladi.

Munozara. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, boshlang'ich sinflarda tarixiy materiallardan tizimli va interfaol usullarda foydalanish o'quvchilarning tarixiy bilimlarini oshirishda hamda ularning ma'naviy-axloqiy tarbiyasida muhim rol o'ynaydi. Bu natijalar Tursunov (2021) va Karimova (2020) kabi olimlarning fikrlari bilan uyg'unlikda bo'lib, ular boshlang'ich ta'limda milliy tarixiy merosni yosh avlodga yetkazish usullarini takomillashtirish lozimligini ta'kidlaganlar. Eksperimental ishlar davomida tarixiy hikoyalar, rolli o'yinlar va vizual materiallar yordamida darslarni boyitish o'quvchilarda milliy g'urur va vatanparvarlik tuyg'usini kuchaytirgani kuzatildi. Bu esa Qurbonov (2022) tomonidan aytilganidek, bolalarda ijtimoiy mas'uliyat va milliy o'zlikni shakllantirishda tarixiy materiallarning ahamiyati borligini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, tadqiqot davomida aniqlanganki, tarixiy materiallarni o'quvchilarning yosh xususiyatlari va qiziqishlariga moslashtirish muhimdir. Bu jihat Karimova (2020) fikriga mos kelib, interfaol metodlarni qo'llash o'quvchilarning diqqatini jamlash va bilimlarni mustahkamlash uchun samarali ekanini ko'rsatdi. Amaliyotda tarixiy materiallardan foydalanish jarayonida ba'zi o'qituvchilar uchun metodik jihatlar hali to'liq aniq emasligi, zamonaviy o'quv-resurslar yetishmasligi kabi muammolar ham uchraydi. Bu muammolarni hal qilish uchun metodik qo'llanmalar yaratish, o'qituvchilar malakasini oshirishga alohida e'tibor qaratish lozim. Umuman olganda, boshlang'ich sinflarda tarixiy materiallardan foydalanish nafaqat tarixiy bilimlarni etkazish, balki o'quvchilarda milliy qadriyatlarni, vatanparvarlik ruhini shakllantirishda samarali pedagogik vosita bo'lib xizmat qiladi. Bu esa ta'lim jarayonining maqsad va vazifalariga mos keladi hamda zamonaviy ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishlari bilan uyg'unlikda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Rakhimova, D. O., & Shomurodov, S. S. (2021). ON THE CRITERIA FOR ASSESSING THE QUALITY OF EDUCATION AND THE LECTURES IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM OF UZBEKISTAN. *Global Science and Innovations: Central Asia (см. в книгах)*, 8(1), 58-62.
2. Шомуродов, Ш. Ш. (2022). МАСОФАВИЙ ТАЪЛИМДА ТАЛАБАЛАРДАМУСТАҚИЛ ИЖОДИЙ ФИКРЛАШ КОМПЕТЕНТЛИГИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ТЕХНОЛОГИЯСИ. *TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 36-41.
3. Sh, S. S. (2024). DEVELOPMENT OF INFORMATION COMPETENCE OF FUTURE MANAGERS IN DISTANCE EDUCATION. *Экономика и социум*, (7 (122)), 283-288.

4. Shomurodov, S. (2024). Masofaviy va gibridd ta'lim sharoitida ta'lim jarayonini boshqarishda sun'iy intellekt va ma'lumotlar tahlilining ta'siri. *PROBLEMS AND SOLUTIONS OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH*, 1(2), 59-63.

5. Шомуродов, Ш. (2024, July). Масофавий таълим шароитида таълим жараёнини бошқаришда. In *CONFERENCE ON THE ROLE AND IMPORTANCE OF SCIENCE IN THE MODERN WORLD* (Vol. 1, No. 6, pp. 35-38).

6. Siddikova, S., Juraeva, M., Abrorov, A., & Kuvoncheva, M. (2025). Foreword-VII International Conference on Applied Physics, Information Technologies and Engineering–APITECH-VII 2025. In *EPJ Web of Conferences* (Vol. 321, p. 00001). EDP Sciences.

7. Siddiqova, S. (2024). Dual ta'limni joriy qilish metodologiyasi va psixologik jihatlari. *YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT*, 2(12).

8. SIDDIQOVA, S. (2024). ORGANIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS BASED ON THE INTEGRATION OF SPECIAL SUBJECTS IN DUAL EDUCATION. *News of the NUUZ*, 1(1.7), 185-187.

9. Siddiqova, S. (2024). Muhandislar–taraqqiyot tayanchi. *YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT*, 2(3).

10. Siddiqova, S. G., & Saidjonova, P. S. (2024). ISSUES OF DIGITALIZATION OF MEDICINE IN UZBEKISTAN. *INTERNATIONAL SCIENCES, EDUCATION AND NEW LEARNING TECHNOLOGIES*, 1(4), 168-172.

11. Siddikova, S., Yuldashev, N., Juraeva, M., Abrorov, A., & Kuvoncheva, M. (2024, February). Overview of the V International Conference on Applied Physics, Information Technologies and Engineering-APITECH-V 2023. In *Journal of Physics: Conference Series* (Vol. 2697, No. 1, p. 011001). IOP Publishing.

12. Siddikova, S., Sirojiddinov, S., Bakhriddinova, N., Zaripova, M., & Juraeva, M. (2024). Increasing oil absorption in bearings as a result of ultrasonic exposure to ultrafine particles. In *E3S Web of Conferences* (Vol. 471, p. 05021). EDP Sciences.

13. Siddikova, S. G. (2019). Using New Generation Electronic Educational Resources in Teaching Special Disciplines at Professional Colleges. *Eastern European Scientific Journal*, (1).

14. Siddikova, S. G. (2019). POSSIBILITIES OF APPLICATION OF MULTIMEDIA IN THE PROCESS OF STUDYING THE DISCIPLINE "TECHNOLOGY OF PROCESSING OIL AND GAS". *Информация и образование: границы коммуникаций*, (11), 72-73.

15. Siddiqova, S. G. (2019). Elektron ta'lim resurslarining yangi avlodi: tahlillar, arxitektura, innovatsion sifatlar. *Ta'lim, fan va innovatsiya. Ma'naviy-ma'rifiy, ilmiy-uslubiy jurnal*, 1, 91-95.

16. Палванова, У. Б., & Тургунов, С. Т. (2024, August). Обобщение научного исследования по совершенствованию навыков оказания первой помощи студентов не медицинских высших учебных заведений. In *INTERNATIONAL CONFERENCE ON INTERDISCIPLINARY SCIENCE* (Vol. 1, No. 8, pp. 16-17).

17. Палванова, У. Б., & Тургунов, С. Т. (2024, August). Обобщение научного исследования по совершенствованию навыков оказания первой помощи студентов не медицинских высших учебных заведений. In *INTERNATIONAL CONFERENCE ON INTERDISCIPLINARY SCIENCE* (Vol. 1, No. 8, pp. 16-17).

18. Палванова, У., Тургунов, С., & Якубова, А. (2024). АНАЛИЗ ПРОЦЕССОВ ОБУЧЕНИЯ НАВЫКАМ ОКАЗАНИЯ ПЕРВОЙ ПОМОЩИ СТУДЕНТОВ НЕ МЕДИЦИНСКИХ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ. *Journal of universal science research*, 2(7), 85-94.

19. Палванова, У. Б. (2024). Значение Формирования Навыков Оказания Первой Помощи У Студентов В Не Медицинских Образовательных Учреждениях. *Periodica Journal of Modern Philosophy, Social Sciences and Humanities*, 27, 93-98.

20. Палванова, У. Б. (2024). Значение Формирования Навыков Оказания Первой Помощи У Студентов В Не Медицинских Образовательных Учреждениях. *Periodica Journal of Modern Philosophy, Social Sciences and Humanities*, 27, 93-98.

21. Палванова, У. Б., & Тургунов, С. Т. (2024, August). Обобщение научного исследования по совершенствованию навыков оказания первой помощи студентов не медицинских высших учебных заведений. In *INTERNATIONAL CONFERENCE ON INTERDISCIPLINARY SCIENCE* (Vol. 1, No. 8, pp. 16-17).

22. Палванова, У., Якубова, А., & Юсупова, Ш. (2023). УЛЬТРАЗВУКОВОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ПРИ СПЛЕНОМЕГАЛИИ. *Talqin va tadqiqotlar*, 1(21).

23. Палванова, У. Б., Изранов, В. А., Гордова, В. С., & Якубова, А. Б. (2021). Спленомегалия по УЗИ—есть ли универсальные критерии?. *Central Asian Journal of Medical and Natural Science*, 2(3), 52-27.

24. Степанян, И. А., Изранов, В. А., Гордова, В. С., Белецкая, М. А., & Палванова, У. Б. (2021). Ультразвуковое исследование печени: поиск наиболее воспроизводимой и удобной в применении методики измерения косого краниокаудального размера правой доли. *Лучевая диагностика и терапия*, 11(4), 68-79.

25. Палванова, У. Б. (2024). Значение Формирования Навыков Оказания Первой Помощи У Студентов В Не Медицинских Образовательных Учреждениях. *Periodica Journal of Modern Philosophy, Social Sciences and Humanities*, 27, 93-98.

26. Якубова, А. Б., Палванова, У. Б., & Палванова, С. Б. (2018). НОВЕЙШИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ И ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ СТУДЕНТОВ МЕДИЦИНСКОГО КОЛЛЕДЖА В ХОРЕЗМСКОЙ ОБЛАСТИ. In *Современные медицинские исследования* (pp. 22-25).

27. Изранов, В. А., Степанян, И. А., Гордова, В. С., & Палванова, У. Б. (2020). ВЛИЯНИЕ УЛЬТРАЗВУКОВОГО ДОСТУПА И ГЛУБИНЫ ДЫХАНИЯ НА КОСОЙ ВЕРТИКАЛЬНЫЙ РАЗМЕР ПРАВОЙ ДОЛИ ПЕЧЕНИ. In *РАДИОЛОГИЯ–2020* (pp. 24-24).

28. Якубова, А. Б., & Палванова, У. Б. Проблемы здоровья связанные с экологией среди населения Приаралья макола Научно-медицинский журнал “Авиценна” Выпуск № 13. *Кемерово 2017г*, 12-15.

29. Азада, Б. Я., & Умида, Б. П. (2017). ПРОБЛЕМЫ ЗДОРОВЬЯ СВЯЗАННЫЕ С ЭКОЛОГИЕЙ СРЕДИ НАСЕЛЕНИЯ ПРАРАЛЬЯ. *Авиценна*, (13), 12-14.

30. Izranov, V., Palvanova, U., Gordova, V., Perepelitsa, S., & Morozov, S. (2019). Ultrasound criteria of splenomegaly. *The Radiologist*, 1(1002), 3-6.

31. Batirovna, Y. A., Bahramovna, P. U., Bahramovna, P. S., & Ogli, I. A. U. (2019). Effective treatment of patients with chronic hepatitis, who live in ecologically unfavorable South zone of Aral Sea region. *Наука, образование и культура*, (2 (36)), 50-52.

32. Stepanyan, I. A., Izranov, V. A., Gordova, V. S., Palvanova, U., & Stepanyan, S. A. (2020). The influence of diffuse liver diseases on the size and spleen mass coefficient, prognostic value of indicators. *Virchows Archiv-European Journal of Pathology*, 477(S1), 279-279.

33. Изранов, В. А., Степанян, И. А., Гордова, В. С., & Палванова, У. Б. (2020). ВЛИЯНИЕ УЛЬТРАЗВУКОВОГО ДОСТУПА И ГЛУБИНЫ ДЫХАНИЯ НА КОСОЙ ВЕРТИКАЛЬНЫЙ РАЗМЕР ПРАВОЙ ДОЛИ ПЕЧЕНИ. In *РАДИОЛОГИЯ–2020* (pp. 24-24).

34. Изранов, В. А., Степанян, И. А., Гордова, В. С., & Палванова, У. Б. (2020). ВЛИЯНИЕ УЛЬТРАЗВУКОВОГО ДОСТУПА И ГЛУБИНЫ ДЫХАНИЯ НА КОСОЙ ВЕРТИКАЛЬНЫЙ РАЗМЕР ПРАВОЙ ДОЛИ ПЕЧЕНИ. In *РАДИОЛОГИЯ–2020* (pp. 24-24).

35. Stepanyan, I. A., Izranov, V. A., Gordova, V. S., Palvanova, U., & Stepanyan, S. A. (2020). Correlation of pathological changes in the liver and spleen in patients with cirrhosis. *Virchows Archiv-European Journal of Pathology*, 477(S1), 278-279.

36. Stepanyan, I. A., Izranov, V. A., Gordova, V. S., Palvanova, U., & Stepanyan, S. A. (2020). The influence of diffuse liver diseases on the size and spleen mass coefficient, prognostic value of indicators. *Virchows Archiv-European Journal of Pathology*, 477(S1), 279-279.

37. Stepanyan, I. A., Izranov, V. A., Gordova, V. S., & Stepanyan, S. A. (2020). Diagnostic significance of liver stiffness and the sizes of the caudate and left lobes with viral hepatitis and cirrhosis. *Virchows Archiv-European Journal of Pathology*, 477(S1), 279-279.

38. Stepanyan, I. A., Izranov, V. A., Gordova, V. S., Beleckaya, M. A., & Palvanova, U. B. (2021). Ultrasound examination of the liver: the search for the most reproducible and easy to operate measuring method of the right lobe oblique craniocaudal diameter. *Diagnostic radiology and radiotherapy*, 11(4), 68-79.

39. Степанян, И. А., Изранов, В. А., Гордова, В. С., Белецкая, М. А., & Палванова, У. Б. (2021). Ультразвуковое исследование печени: поиск наиболее воспроизводимой и удобной в применении методики измерения косого краниокаудального размера правой доли. *Лучевая диагностика и терапия*, 11(4), 68-79.